

Komentarz egzegetyczny do tekstu: Iz 58, 1-14

Dziękczynne Święto Żniw – 1 października 2017

Tłumaczenie

1. Wołaj swoim gardłem i nie milcz, jak szofar podnieś swój głos,
i ogłaszaj mojemu ludowi jego winę, a domowi Jakuba jego grzech.

2. I mnie codziennie szukają i poznania dróg moich pragną,
jak naród, który sprawiedliwość czyni i prawa swojego Boga nie porzucił.

Żądają ode mnie praw sprawiedliwych, bliskości Boga pragną:

3. *Dlaczego pościmy, a nie widzisz, poniżamy się, a (tego) nie znasz?*

Oto w dniu waszego postu załatwiacie swoje sprawy i wszystkich pracowników waszych uciskacie.

4. Oto dla sporu i kłótni pościcie i aby bić pięścią niesprawiedliwie.

Nie poście jak teraz: aby podnosić wysoko swój głos.

5. Czy to jest post, który mi się podoba? Dzień, w którym **poniża** człowiek siebie?

Czy (kiedy) zgina jak trzcinę głowę swoją i wór pokutny i proch ścieli?

Czy to nazywasz postem i dniem upodobania JHWH?

6. Czy nie to (jest) post, który mi się podoba:

Rozwiązywać więzy bezprawne, zwalniać więzy jarzma

i wypuszczać uciśnionych wolnymi i wszelkie jarzmo zrywacie.

7. Czy nie (kiedy) dzielisz się z głodnym swoim chlebem, a biednych bezdomnych przyprowadzisz do domu?

A kiedy widzisz nagiego, to ubierzesz go, a przed ciałem swoim nie będziesz ukryty.

8. Wtenczas wzejdzie jak zorza poranna światło twoje, a uzdrowienie twoje szybko rozkwitnie.

I będzie iść przed tobą sprawiedliwość twoja, chwała JHWH będzie za tobą.

9. Wtedy będziesz wołać i JHWH odpowie, będziesz wołał o pomoc i powie: oto jestem!

Jeśli usuniesz spośród siebie jarzmo, wytykanie palcem i mówienie nieprawie.

10. I zaoferujesz głodnemu chleb, a pragnienie spragnionego zaspokoisz,

to rozbłyśnie w ciemności światło twoje, a ciemność twoja (będzie) jak południe.

11. I będzie prowadził cię JHWH zawsze, i zaspokoi na pustkowiach twoje pragnienie.

I twoje kości wyposaży i będziesz jak ogród nawodniony,

jak źródło wód, którego wody nie zawodzą.

12. I zbudują z ciebie miejsca zrujnowane od dawna, fundamenty wielu pokoleń podniesiesz.

I zostaniesz nazwany murarzem wyłomów, odnowicielem ścieżek, aby mieszkać.

13. Jeśli powstrzymasz przed szabatem nogę swoją, aby załatwić swoje sprawy w moim świętym dniu i będziesz nazywał szabat rozkoszą, świętym JHWH, godnym chwały

i uczcisz go nie czyniąc swojej drogi, nie załatwiając swoich spraw i nie mówiąc słowa.

14. Wtenczas będziesz się rozkoszował JHWH, wzniesiesz się na wyżyny ziemi.

I nakarmię cię dziedzictwem Jakuba twego ojca, gdyż usta JHWH powiedziały.

Uwagi dotyczące tekstu

W wersecie 10 zamiast „swoją duszę/życie” (hebr. *nafszecha*) należy za nielicznymi manuskryptami hebrajskimi oraz tłumaczeniem Peszitty i przyjąć lekcję „swój chleb”. Tłumaczenie Septuaginty oddaje wersję z dwoma rzeczownikami: „dasz głodnemu chleb ze swojej duszy” (gr. *kai doos peinoonti ton arton ek psuches sou*). Należy także przyjąć uwagę masorecką kere w w. 14.

Kontekst/forma/struktura

Fragment obejmujący rozdział 58 składa się z dwóch blisko związanych ze sobą części. Część pierwsza to w. 1-12 dotyczące właściwego postępowania ludu w dziedzinie sprawiedliwości społecznej, część druga natomiast to wersety 13-14 traktujące o wspaniałych konsekwencjach przestrzegania szabatu. Część 13-14 jest prawdopodobnie późniejszym „dopiskiem” do poprzedniego fragmentu, nawiązującym do niego pod względem słownictwa i formy.

Część pierwsza (1-12) jest kunsztownie skomponowana. Werset 1 stanowi wprowadzenie będące wezwaniem skierowanym do proroka, aby ten ogłaszał winę ludu. Następnie w wersety 2-3a znajduje się mowa Boga, w której ten przedstawia postępowanie ludu w sytuacji nieszczęścia. W 3b-4a znajduje się odpowiedź na pytanie ludu, dotyczące milczenia Boga, zaś część 4b-7 jest prorockim pouczeniem, na temat właściwej postawy wobec bliźniego i Boga. Następną część to w. 8-12, które przedstawiają błogosławieństwo Izraela jako konsekwencję jego właściwego postępowania. Jest ona ukształtowana jako mowa proroka, nie Boga. Wtórny element w w. 13-14 jest przemową Boga w 1 os., uzależniającą błogosławieństwo od przestrzegania szabatu. Język fragmentu jest bardzo poetycki. W tekście znajdujemy rymy i asonanse (w. 1b.2a.2b itp.), powtórzenia wyrazów i rdzeni, paronomazję (w. 3-4 itp.).

Komentarz

Werset 1. stanowi wprowadzenie będące wezwaniem do ogłaszania grzechu Izraela. Jest ono zarazem autoryzacją przemowy proroka, który przekazuje mowę Boga. Nie jest wykluczone, że autor nawiązuje tu do wcześniejszych prorockich zapowiedzi, a mianowicie do Oz 8,1 i Mi 3,8.

Wersety 2-3a odnoszą się do sytuacji ludu. Otóż jest nią nieszczęście, w którym lud prosi Boga o pomoc. W religii dawnego Izraela panował zwyczaj, wedle którego w sytuacji nieszczęścia (mogła to być katastrofa naturalna, głód, ale też zagrożenie ze strony nieprzyjaciół) organizowano zbiorowe uroczystości pokutne i proszono Boga o pomoc w Świątyni poprzez odmawianie skarg narodu, aby wyprosić u Boga ratunek. W takich sytuacjach ogłaszano też post. Przykład postępowania i zwracania się w Świątyni do Boga ze skargą znajduje się w 1 Krn 20. Wyrażenie „szukać JHWH” występuje często w psalmach będących skargami jednostki i narodu i w psalmach dziękujących za ratunek (Ps 22,27; Ps 9,11), natomiast stwierdzenia o nie porzucaniu prawa JHWH, ew. jego Tory – w psalmach mówiących o pobożności (Ps 89,31; 119,87; 119,53). Podobnie w psalmach, w tym w skargach, można spotkać prośby o poznanie dróg JHWH (Ps 27,11; 37,5; 86,11). W skargach padają też pytania, dlaczego Bóg nie reaguje (Ps 22,2; 74,1; 13,2). Tak też czasowniki „szukać” (hebr. *darasz*) i „żądać, prosić” (hebr. *szal*) wywodzą się z języka Psałterza i dotyczą pobożności. Wersety 2-3a rysują więc obraz Izraela, który w sytuacji nieszczęścia w poście i unizieniu prosi Boga o ratunek i interwencję.

W wersetach 3b-4a znajduje się odpowiedź na pytanie ludu. Otóż Bóg nie pomaga dlatego, że wraz z postem, wraz z modlitwami kierowanymi do Boga, ludzie zachowują się niesprawiedliwie. Załatwiają oni swoje sprawy, czyli uciskają swoich pracowników, prowadzą spór (możliwe, że chodzi o spory sądowe) i kłótnie, wiodące do przemocy fizycznej wobec słabszych, znajdujących się niżej na drabinie społecznej ówczesnego Izraela. Na marginesie można dodać, że przemoc fizyczna wobec biedniejszych i niżej postawionych była jednym z większych problemów starożytnych społeczeństw.

Werset 4b rozpoczyna następną część, a mianowicie 4b-7, będącą prorockim napomnieniem. Rozpoczyna się ona wezwaniem, by nie pościć tak, jak to Izrael teraz czyni, po czym wymieniane są rytualne aspekty proszenia Boga o pomoc, takie jak: włosienica, posypywanie się lub leżenie w prochu, pokłony. Następnie w w.6 Bóg mówi o tym, że podoba mu się przede wszystkim właściwe postępowanie w kwestiach sprawiedliwości społecznej. Ma ono tu dwa aspekty – po pierwsze chodzi o niwelację niesprawiedliwości, o uwolnienie uwięzionych i uciśnionych. Nie wiadomo, o jakie konkretnie zniewolenie chodzi, niewykluczone, że wypowiedź ma dość ogólny charakter. Z jednej strony może się odnosić do ubogich, zniewolonych za długi, a z drugiej strony do owych uciskanych robotników, o których mowa była w w.3. Nie można jedynie poprzestać na zwalczaniu jawnego ucisku i niesprawiedliwości. Według w.7 należy także aktywnie wspomagać

potrzebujących bliźnich, co zostało ujęte w wezwaniu do nakarmienia głodnych, przyodziania nagich i zapewnienia domu bezdomnym.

Kolejny **fragment 8-12** zawiera obietnicę nawiązującą do wcześniejszej wypowiedzi. Wypowiedź jest ukształtowana jako mowa prorocka. Kiedy lud będzie postępował właściwie, zostanie uratowany (w.8a), a Bóg sam będzie strzegł Izraela (8b). Werset 9a wyraża myśl, że Bóg w takim przypadku od razu zareaguje na wołanie Izraela i natychmiast odpowie. Wersety 9b-10a powtarzają koncepcję dotyczącą sprawiedliwego postępowania w dwóch aspektach – niwelacji niesprawiedliwości i aktywnego wspomaganie potrzebujących, a 10b-12 kontynuują wypowiedź o błogosławieństwie. Werset 10b posługuje się motywem światła (podobnie jak w.8a), a następnie (w.11) mamy obraz prowadzenia przez Boga, nawiązujący do wydarzeń Wyjścia z Egiptu i prowadzenia przez pustynię. Werset 12 natomiast zapowiada odbudowę kraju i wskazuje na cel – jest nim mieszkanie (domyślnie bezpieczne i w obfitości) w kraju, częsta obietnica dawana Izraelowi po wygnaniu (np. Ez 34,28; 37,25 itp.).

Ostatni fragment znajdujący się w **wersetach 13-14** uzależnia powodzenie od powstrzymania się od naruszania szabatu, przy czym oprócz ogólnych sformułowań mowa jest m.in. o zaprzestaniu podróży w szabat. Dlatego, że werset 13 traktuje także o załatwianiu spraw (hebr. *maca hefec*), to prawdopodobnie chodzi o działalność handlową prowadzoną w szabat. W Biblii nakaz przestrzegania szabatu uzasadniany jest w różny sposób. W wersecie 14 akcentuje się jego świętość. Wypowiedź o niemówieniu „słowa” w kontekście całości odnosi się prawdopodobnie do „słowa handlowego”, czyli targowania się i dopinania interesów.

Werset 14 zawiera obietnicę radości z JHWH, wyniesienia ponad wyżyny ziemi, co jest cytatem z Dtn 32,13 oznaczającym pokonanie przeszkód. Skutkować to będzie wzięciem w posiadanie kraju nazywanego „dziedzictwem Jakuba”.

Podsumowanie

W Biblii Warszawskiej perykopa zatytułowana jest „Falszywy i prawdziwy post”, zaś w literaturze egzegetycznej nierzadko nazywa się ją „kazaniem o poście”. Tymczasem fragment nie definiuje postu, ani post nie jest w nim tematem głównym. Słowo „post” (hebr. *com*) służy tu jako określenie całej sytuacji związanej ze wspólnymi, zbiorowymi ceremoniami mającymi na celu wybłaganie u Boga ratunku. Niewłaściwe jest postrzeganie fragmentu jako krytyki rytualnych, zewnętrznych aspektów pobożności i opowiedzenia się wyłącznie za pobożnością wewnętrzną. Fragment nie krytykuje ani postu samego w sobie, ani takich aspektów obrzędów błagalnych jak posługiwanie się popiołem, pokłony czy wory pokutne. Krytyka występująca w tekście dotyczy sprawowania obrzędu, jeśli za nim nie stoi właściwe postępowanie, zwłaszcza w dziedzinie sprawiedliwości społecznej. Istnieje związek pomiędzy relacją ludu z Bogiem, a relacją ludzi ze sobą

nawzajem. Rytuał, jeśli nie stoi za nim właściwe postępowanie, jest Bogu niemiły. Jest to myśl często spotykana w literaturze prorockiej i mądrościowej (Am 4,4-5; Iz 1,15; Prz 15,8) i w Nowym Testamencie (np. Mt 5,21-26). Ażeby oczekiwać pomocy od Boga, należy samemu postępować sprawiedliwie i aktywnie działać na rzecz potrzebujących.

Wprowadzony wtórnie dodatek o szabacie ukazuje wagę tego święta w powygnaniowej wspólnocie judejskiej i jego znaczenie dla utrzymania własnej tożsamości.

Jako ciekawostkę warto przytoczyć fakt, że w polskim żydowskim modlitewniku judaizmu postępowego modlitwa o Rzeczpospolitą Polską rozpoczyna się właśnie od odmówienia Iz 58,6-8, a dopiero potem następują prośby o kraj, jego przywódców i o ogólne błogosławieństwo. W ten sposób modlitwa o powodzenie staje się wpierw wezwaniem i zobowiązaniem do starań o sprawiedliwe społeczeństwo.

Autor: Andrzej Kluczyński